

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.295

Dimarts, 13 de setembre del 2016

SUMARI

- 1 Ester Franquesa ► La llengua i la cançó de l'enfadós
- 2 Damià Pons ► Carbonell, filòleg i historiador de la literatura
- 3 Maria Cucurull ► Ha canviat la manera de fer l'amor en català
- 4 F. Xavier Vila ► Les llengües discutides d'Itàlia com a estímul per entendre la construcció lingüística d'Europa
- 5 Òscar Adamuz ► Panorama dels mitjans en català a la Franja
- 6 Vicenç Pagès Jordà ► El manual del turista castellà
- 7 Juan Carlos Moreno Cabrera ► "L'espanyolisme lingüístic presenta una imposició com si fos una situació natural"
- 8 Albert Pla Nualart ► Com els museus han d'explicar el passat?
- 9 Presentació d'*Estudis de llengua*, de Josep Ruaix

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que distribueix missatges informatius relacionats amb la llengua catalana.
Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 La llengua i la cançó de l'enfadós

Ester Franquesa

Ara, 31/08/2016

http://www.ara.cat/opinio/ester-franquesa-llengua-canço-enfadós_0_1642035799.html

Amb el seu pacte el PP i Ciutadans se serveixen de l'anglès com a trampa per fer-nos fer marxa enrere en el procés d'immersió lingüística

Aprendre tan ràpid com es pot la llengua del territori on un va a viure per les raons o els imperatius que sigui, per un temps o potser per sempre, és natural. I també ho és en comunitats on aquesta llengua conviu amb altres llengües. Els ciutadans que van anar arribant a Catalunya de la resta de l'estat espanyol a finals dels 60 i a principis dels 70 s'instal·laven en cercles molt tancats i el català hi penetrava amb dificultat. Feia temps que els catalanoparlants érem bilingües, així que la nova població no sentia d'entrada la necessitat imperiosa de saber la llengua del país. Iniciada l'etapa democràtica, el grau elevat de consens social i la voluntat clara del govern d'aleshores, que es manté, van fer que el català anés retrobant l'espai que li pertocava a les aules.

El pla d'immersió obria la via normal perquè els infants i els joves que tenien el castellà com a llengua primera arribessin a ser també bilingües amb capacitat per poder usar-lo. Passava per la integració de la llengua i els continguts. Un sistema que garanteix el coneixement de totes dues llengües, o tres, en acabar l'ensenyament obligatori. La base, que Catalunya sigui una única comunitat, modelada per l'heterogeneïtat cultural i lingüística. Vam bastir un model educatiu de ciutadania i d'escola catalana, que avui és vàlid i vigent, i potser ara encara és més útil després de l'onada migratòria dels últims anys, d'origen geogràfic diferent. Si la població nascuda a l'estranger el 1981 era d'un 1,5%, i d'un 9,3% el 2003, el 2014 és d'un 17,2%. Més de 600.000 persones tenen llengües primeres diferents del català i el castellà: àrab, romanès i amazic són les més freqüents.

La llengua catalana ha de ser la primera llengua de l'escola, la base de la cultura escolar i el vehicle en la docència i en l'educació

La llengua catalana ha de ser la primera llengua de l'escola, la base de la cultura escolar i el vehicle en la docència i en l'educació. La immersió lingüística en la ins-

titució escolar no es proposa cap altra cosa que l'adquisició d'una segona o tercera llengua de la manera més ràpida i eficaç possible, l'aprenentatge d'una llengua diferent de l'habitual dels alumnes. Ha involucrat amb èxit els nouvinguts, de manera tranquil·la, amb respecte i tolerància, i ha permès preservar una única comunitat. Un sistema que no és cap fre a l'aprenentatge d'altres llengües terceres, o quartes, en el cas de la Vall d'Aran.

El pacte recent entre el PP i Ciutadans vol fer trontollar aquest sistema, amb l'anglès com a escut per disfressar l'engany. Sabem que l'anglès obre portes als mercats, econòmics, culturals i de lleure, que operen en aquesta llengua, i que és una llengua pont en situacions de comunicació específiques. Se'n serveixen com a trampa per fer-nos fer marxa enrere en el procés de conjunció escolar. Parlen d'un trilingüisme que ja van tastar a les Illes Balears, tapadora perquè el català perdi pes a les nostres escoles i els nostres estudiants se'n vegin privats. El pacte col·loca en el primer pla de la política espanyola la qüestió de les llengües. Un pacte que gira, com la cançó de l'enfadós, a l'entorn de la dèria aferrissada d'obviar la pluralitat de l'Estat, tant des del punt de vista nacional com lingüístic.

L'estat espanyol vol l'homogeneïtzació lingüística, i vol que, en els territoris amb dues llengües oficials, una part dels alumnes sigui forçosament només monolingüe

Volen que des de les Corts es reguli la política educativa i lingüística per harmonitzar-nos, també lingüísticament. Saben que incidir en la llengua és incidir en la societat mateixa. Obliden curiosament la Constitució i el seu article tercer, que diu que la riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni que serà objecte d'especial respecte i protecció. El pacte no té en compte la nostra legislació ni les nostres competències. El català, llengua pròpia del país, és la normalment emprada com a vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament. I correspon a la Generalitat de Catalunya la competència exclusiva en aquesta matèria, que inclou la determinació de l'abast, els usos i els efectes jurídics de la seva oficialitat, i també la normalització lingüística del català.

L'estat espanyol vol l'homogeneïtzació lingüística, i vol que, en els territoris amb dues llengües oficials, una part dels alumnes sigui forçosament només monolingüe. Hi guanyarà res aquesta part de l'alumnat que romandrà monolingüe? Hi guanyarà algú? Hi guanyarà Espanya? Reforcen així la seva sobirania? Sembla que vulguin donar-nos més arguments per voler un estat propi, plenament favora-

ble a les aspiracions normals de respecte de les seves lleis i de les llengües catalana i occitana que li són pròpies. Gràcies. No ens calen més arguments.

Vegeu també, sobre aquesta mateixa qüestió, [“El «tema» de la llengua”](#), d’Empar Moliner (Ara, 06/09/2016), [“Devastació”](#), de Josep Maria Fonalleras (*El Periódico de Catalunya*, 31/08/2016), i [“Ciutadans apuja l’aposta”](#), de Rudolf Ortega (*El País*, 05/09/2016).

Ninot de Miquel Ferreres publicat a [El Periódico de Catalunya](#), 09/09/2016

2 Carbonell, filòleg i historiador de la literatura

Damià Pons

El Temps, 30/08/2016

<http://www.eltmps.cat/ca/notices/2016/09/carbonell-filoleg-i-historiador-de-la-literatura-16425.php>

Més enllà de la faceta política, Jordi Carbonell va tenir sempre una vocació intel·lectual i investigadora d'ampli abast. Damià Pons, professor de literatura catalana a la Universitat de les Illes, a més de conseller d'Educació i Cultura entre 1999 i 2005, recupera aquesta vessant.

En ocasió de la mort de Jordi Carbonell, els mitjans de comunicació han centrat molt majoritàriament l'atenció en la seva condició i en la seva activitat de polític. És probable que aquest sigui l'element més identificador i més representatiu del personatge. La seva llarga lluita per la democràcia i la catalanitat durant el franquisme

va ser tan modèlica que qualsevol esment que se'n faci en justícia mai no serà suficient. Així mateix, en el context polític actual, és ben comprensible que s'hagi ressaltat una figura que ja des dels anys setanta va plantejar el dret a l'exercici de l'autodeterminació com l'objectiu polític al qual Catalunya havia d'aspirar.

Tanmateix, la personalitat de Carbonell seria objecte d'una mutilació inacceptable si tan sols la reduïem a la d'un activista polític que va lluitar infatigablement, amb nombrosos costos personals, per una Catalunya nacionalment lliure. També cal posar en valor la seva condició de filòleg i d'historiador de la literatura. I igualment el seu llarg recorregut en la docència universitària: als Estudis Universitaris Catalans, a la Universitat de Liverpool (1950-1952), a la UAB (1969-1972) –d'on en fou expulsat per raons polítiques– i a la Universitat de Càller, a Sardenya (1976-1989). I la seva intensa relació vital, professional i científica amb l'Institut d'Estudis Catalans: hi va treballar (a partir de l'any 1947), de la mà de Ramon Aramon –el seu mestre en matèria lingüística, complementat per Jordi Rubió i Balaguer en la literària–, fou membre adjunt (1972), numerari (1982) i emèrit (1994) de la Secció Filològica i, entre el 1991 i el 1996, el director de l'Oficina d'Onomàstica i Toponímia.

A l'entrevista que Montserrat Roig li va fer al programa *Personatges* del circuit català de TVE (1978), Carbonell, a partir de la creença que “fer d'intel·lectual sense viure a fons la problemàtica del país és viure a la lluna”, es va caracteritzar a ell mateix “com un intel·lectual que no es pot inhibir de la política”. Aquesta mena d'intel·lectuals-polítics acostumen a implicar-se en nombrosos projectes col·lectius destinats a crear les infraestructures culturals i polítiques nacionals que, segons el seu parer, el país necessita.

Així ho va fer tota la vida Jordi Carbonell, de vegades com a impulsor principal, d'altres com a participant molt protagonista: col·laborà a *Germinàbit* (1959) i *Serra d'Or* (1959-1966), les primeres revistes en català de la postguerra; va dirigir la *Gran Enciclopèdia Catalana* (1965-1971); va ser un dels fundadors de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (1973) i de l'Associazione Italiana di Studi Catalani (1978); féu de professor a la Universitat Catalana d'Estiu (1970-1975) i fou membre del seu equip rector (1990-1997); es va comprometre activament amb gairebé totes les plataformes antifranquistes de caràcter unitari que es varen anar formant des de les darreries dels anys quaranta i, ja en el postfranquisme, va impulsar la creació de Nacionalistes d'Esquerra (1979), i finalment ingressà (1992) a Esquerra Republicana de Catalunya, de la qual fou president (1996-2004).

En paral·lel a la seva activitat cívica i política, Carbonell anà publicant la seva obra –no gaire abundant però d’una rellevància ben considerable–, sobretot relacionada amb els estudis literaris. *Grosso modo*, la podríem agrupar en cinc blocs diferents, d’acord amb la temàtica o l’època: a) el teatre; b) Joan Roís de Corella; c) el segle XVIII i els inicis del XIX; d) la llengua; i e) l’obra més directament personal.

A *Germinàbit* i *Serra d’Or* hi va publicar nombrosos articles de temàtica teatral: crítica de les obres que s’anaven estrenant, anàlisi de la situació del moment, el teatre medieval i el teatre popular tradicional, comentaris de l’obra d’alguns autors catalans (M.A. Capmany, F. Soldevila, F. Soler) i estrangers (Ionesco, Camus, Txèkhov). Carbonell apostà per la renovació i la modernització del teatre català. En aquest apartat, també caldria esmentar dos assaigs posteriors importants sobre el teatre de Joan Oliver (1969) i de Josep Maria de Sagarra (1981). A Joan Roís de Corella Carbonell li va dedicar uns quants estudis –és especialment modèlic el que encapçala el volum de *Obra profana* (1973) de l’autor– que varen contribuir a una nova lectura i a una valoració més rigorosa i més justa d’aquest clàssic valencià del segle XV.

L’aportació més valuosa que va fer Carbonell segurament foren els estudis que va dedicar al segle XVIII i als inicis del XIX. El 1961 ja va proposar a *Serra d’Or* una revisió de la idea que es tenia sobre el període literari llavors anomenat Decadència. Amb els anys, va contribuir a demostrar que realment hi havia hagut una continuïtat en la producció i uns autors i unes obres de considerable rellevància. El títol del seu article “El període menorquí de la literatura catalana” (1964) esdevingué l’encertat epígraf d’un moment de la història de la literatura catalana en què l’illa de Menorca va assumir un paper de lideratge. Carbonell va donar visibilitat amb els seus articles i edicions de textos a l’obra literària que Joan Ramis i Ramis i Antoni Febrer i Cardona havien anat fent dins els paràmetres del Neoclassicisme i la Il·lustració.

El gran projecte que Carbonell va voler dur a terme com a investigador va ser una història social i política de la llengua catalana. Malauradament mai no el va acabar d’enllestir. Tot i això, en va publicar algunes mostres, per exemple l’article “Elements d’història social i política de la llengua catalana” (1979). També fou autor d’altres articles de temàtica lingüística, entre els quals cal destacar “Els gramàtics i els lexicògrafs anteriors a Francesc de Borja Moll”.

A l’etapa final de la seva vida, Carbonell va publicar *Entre l’amor i la lluita. Memòries* (2010) –un aplec de vivències personals i col·lectives que aporten una gran quantitat d’informacions útils per a la història dels nostres països– i el llibre

de poemes *Hortènsia* (2007), uns textos que reflecteixen les afliccions de l'autor –entre el dolor i l'enyorança– produïdes per la mort de la seva esposa Hortènsia Curell, la companya i la còmplice en tots els somnis de vida i de país que compartiren. El país i la cultura, l'activista polític i l'investigador literari, el filòleg i el professor universitari: així va ser –vertader i complet– Jordi Carbonell.

Vegeu també [“La passió de Jordi Carbonell \(explicada per Carod-Rovira\)”](#), recollida per Jordi Badia i Pujol al seu blog, *El clot de les Ànimes*, 22/08/2016.

3 Ha canviat la manera de fer l'amor en català

Maria Cucurull

El Periòdic (Andorra), 05/09/2016

<http://www.elperiodic.ad/opinio/article/53497/ha-canviat-la-manera-de-fer-lamor-en-catala>

Podria començar recordant com el professor de català de l'exitosa sèrie *Merlí* s'enllita amb la seva companya de llatí i li demana que li parli en castellà. Però, m'he estimat més deixar de banda debilitats i fetitxismes anecdòtics, i he decidit remuntar-me als clàssics.

I és que un dels conceptes d'amor que ha estat més present al llarg del temps és el de l'amor platònic. Plató, el filòsof grec per excel·lència, va teoritzar sobre un amor mancat de sexualitat, una via cap al coneixement. L'amor platònic no es materialitza, és l'amor impossible i justament per això s'idealitza; perquè sempre tendim a mitificar el que no és al nostre abast. Malauradament, ens trobem en una època en què en nom del màrqueting s'ha sexualitzat gairebé tot, i ara són els adolescents els que més utilitzen el concepte 'amor platònic', encara només sigui per referir-se als amors no correspostos.

De l'edat mitjana ens ha arribat el concepte de 'cortejar' i 'fer la cort'. Els afa-lacs dels trobadors a les seves dames sempre rebien un *no* per resposta, ja que a l'època la castedat era una de les màximes virtuts. Tot i així, entre pastorel·les, albes i alguna cançó hi trobem relats d'infidelitats i amants malalts d'amor. Ara bé, fossin o no producte de la imaginació dels trobadors, sabem que la passió els feia perdre el nord.

El romanticisme i els amors romàntics apareixen més tard, a nosaltres ens va arribar aquest concepte a través de les influències literàries. El romanticisme fou un moviment que posava els sentiments per sobre la raó, d'aquí que hagi

estat un tema tan prolífic en la literatura i en el món cinematogràfic. Els més somniadors encara avui busquen parelles romàntiques, passionals, sentiments a flor de pell... I és que tot el que es relaciona amb el romanticisme i els embolics de faldilles manté la seva efervescència arreu del món.

El que sí que m'atreviria a dir que ha quedat un pèl desfasat és el concepte d'home 'galant', ara les dones ja no esperem que ens obrin la porta del cotxe per pujar-hi. Perquè encara que el senyor JR Correal temi pel futur de la raça humana, el fet és que les maneres de festejar van canviant i ara quan les noies diuen no, és que no. A més, parèmies com "si et vols casar bé, casa't al mateix carrer" han perdut el sentit, perquè afortunadament els matrimonis ja no depenen de l'estatus social dels cònjuges.

Per altra banda, antigament, quan una parella 'festejava' es deia que 'feia l'amor'. Avui, el terme 'festeig' ja gairebé no se sent perquè ara impera l'expressió 'sortir junts' o simplement 'sortir'. I 'fer l'amor' té un sentit únicament sexual. Les cartes d'amor ja no s'estilen i quan algú sent atracció cap a algú altre li 'tira la canya'. No fa tants anys sempre es 'liligava' cara a cara, però ara la feina es fa sobretot a les xarxes. Els que utilitzen el Tinder, per picar l'ullet fan un 'match'; i altres, amb el whatsapp diuen allò de 'm'han obert' per referir-se a encetar una conversa.

Fins i tot el verb 'embolicar-se' el podríem titllar de carrincló en aquest sentit, perquè 'enrotllar-se' és l'expressió que està més a l'ordre del dia, juntament amb els 'rotllos' i els 'rotllets'. Perquè com més efímera és o es preveu que sigui la relació entre dues persones, més s'utilitzen els diminutius per designar l'altre. Els més freqüents són 'xati', 'xurri', 'noiet/a' i per ser una mica més groller, en femení s'utilitza 'la parenta'.

Si hagués d'escollir el millor amant de què ha gaudit la nostra literatura, triaria sens dubte Joan Salvat-Papasseit, però tampoc podem oblidar les lliçons d'amor que ens ha donat Estellés. Però els temps canvien i la manera d'entendre i de viure l'amor, també. El sociòleg Zygmunt Bauman afirma que vivim en una modernitat líquida, en què tot és efímer. Referint-se també a la inestabilitat de les parelles actuals, la periodista Eva Piquer ens recorda que 'nosaltres no és un pronom feble, però és un pronom fràgil. Sensible. Delicat'.

Tot i així, també hi ha parelles que aguanten tots els embats, o ho intenten. I amb tantes teories i tanta literatura al voltant d'aquest tema, jo em subscric a la definició de parella que un dia va piular també l'Eva Piquer, en què la descrivia com 'la persona amb qui he tingut les converses més interessants'. I malgrat que sempre s'hagi mitificat el primer amor, jo m'estimo més desmuntar el mite i

em quedo amb la frase del bo del Zuvi a *Victus*: 'En aquesta vida, ja us ho dic jo, només pot existir una cosa més desitjable que el primer amor. El segon.'

Però més enllà de les modes i de les diferents maneres d'entendre l'amor hi ha un llenguatge universal que es manté des de temps atàvics. La comunicació no verbal no necessita traducció, les mirades, els silencis, el cor que s'accelera... Potser sempre ens quedarà el dubte de si és Cupido qui reparteix sagetes, si-gui com sigui quan sentim la fiblada no ens en podem escapar.

4 Les llengües discutides d'Itàlia com a estímul per entendre la construcció lingüística d'Europa

F. Xavier Vila

Blog *Amb certa calma* – *Qüestions de llengua i societat*, 08/09/2016

<http://slcat.blogspot.com.es/2016/09/les-llengues-discutides-ditalia-com.html>

Estem tan amarats d'una lectura de la història basada en els estats nació existents que sovint passem per alt que un simple cop d'ull a la història dels veïns ens pot ajudar a entendre molt millor no sols la nostra, sinó la de tots. Un exemple d'això el proporciona la història lingüística del que avui és Itàlia. El relat nacional oficial explica essencialment que Itàlia (que, igual que Espanya per al nacionalisme espanyol, hauria existit des de sempre) es va fragmentar políticament amb la caiguda de l'Imperi Romà i va romandre feble, esqueixada i parcialment ocupada fins que va saber reconstruir la seva unitat nacional durant la segona meitat del segle XIX. En aquest realitat, el toscà es va imposar per sobre de la resta de varietats –descrites sempre com a “dialetti”– a causa de les seves virtuts intrínseques, de la seva gloriosa literatura, i de la voluntat lliure dels italians que el van adoptar entusiàsticament com a mitjà d'intercomprensió nacional. Aquest relat ha estat profundament assimilat pels actuals habitants d'aquell país i forma part avui dia de la comprensió del món de qualsevol italià “normal”, en un exemple esplèndid del que Michael Billig va denominar *nacionalisme banal*.

Tanmateix, un observador que es fixi en les escletxes d'aquest relat veurà que s'hi entreveuen altres interpretacions de la realitat que poden resultar simplement fascinants. Això és el que passa quan s'analitza amb cert deteniment la història de les *llengües discutides* (en anglès, [contested languages](#)), les varie-

tats amb forta personalitat lingüística pròpia prou forta per ser considerades llengües independents però que històricament no ha reeixit a establir-se com a tals (no tenen estàndard, ni usos formals) i el seu estatus com a llengua és discutit si més no per una part significativa de l'acadèmia. Una revisió de la història d'aquestes llengües, que a Itàlia denominen de vegades *lingue mancate*, ens mostra tot de coincidències i correlacions que suggereixen una història diferent, i molt més apassionant, de les llengües d'Europa.

Això era el que exposava fa poc en la ressenya que vaig fer del llibre [*Il sardo, una lingua normale*](#), i el que trobo igualment a la introducció de la gramàtica del napolità. Per no estendre'm, proposaré tres punts que mereixerien recerca i reflexió:

1. Quin va ser el paper de la Corona catalanoaragonesa en l'establiment (o no) de les llengües italianes?

Sabem que la política colonial catalana va ser l'obstacle per a l'establiment d'un sard unificat que s'estava gestant al segle XIII. Ara bé, quin paper va jugar la Corona en el manteniment o l'afebliment del sicilià i el napolità cultes? Tot fa pensar que no va ser-hi igual de pernicios:

“[...] un linguaggio [el napolità] che per secoli fu l'unico mezzo di comunicazione orale per il popolo di Napoli e, **in epoca aragonese, fu addirittura utilizzato in documenti pubblici.**” (Liguoro 2000: 9) [èmfasi meu]

2. Com va afectar la creació de l'imperi dels Àustries i la creació del Consell d'Itàlia, segregat del Consell d'Aragó?

Si la Corona d'Aragó no va perjudicar el napolità, no sembla que pugui dir-se el mateix de l'imperi dels Àustries. Tot fa pensar que els canvis polítics –que a Itàlia es descriuen com la pèrdua de la independència– van implicar la postergació del napolità com a llengua formal, i el seu reemplaçament progressiu pel castellà i/o pel toscà, esdevinguts llengües comunes dels diferents territoris propietat de l'Imperi.

“Un dialetto, quello pugliese-napoletano, che era nato –secondo l'efficace espressione del Galiani– per essere «quello della maggior Corte d'Italia, destinato ad esser l'organo de' pensieri de' più vivaci ingegni», ma che non riuscì a divenire la lingua generale d'Italia poiché la Campania e la Puglia decadde al punto di apparire le «infime e più derelitte» tra le province italiane. Insomma, letterati e studiosi toscani si dettero da fare, e bene, per imporre il loro dialetto come base della lingua commune, **mentre nel Meridione d'Ita-**

lia la perdita dell'indipendenza penalizzava il dialetto napoletano, scacciandolo per sempre dagli stessi «atti pubblici della nazione», dove veniva sostituito dalla lingua spagnola.” (pàg. 9)

Tot i això, durant el segle XVII hi ha una literatura notable en napolità: Giulio Cesare Cortese, Gianbattista Basile... Però simultàniament també s'estén el toscà entre els literats.

3. Hi va haver una mena de renaixença lingüística i cultural del napolità al segle XIX, i com va funcionar?

Sembla que l'alliberament d'energia econòmica i cultural produïda després de la caiguda de l'Antic Règim i l'emulació d'un París que era el far cultural de tot Itàlia va generar una sorprenent florida cultural i literària en napolità, que arriba fins al punt de competir amb la d'expressió toscana:

“Una letteratura «nazionale» [vol dir que arriba a tot Itàlia], basata sul dialetto inteso comme lingua, si ebbe invece a Napoli, paradossalmente, moltissimi anni dopo la pubblicazione del trattato di Galiani: dopo il 1860, quando l'antico Stato indipendente del Sud fu annesso al regno d'Italia. Una schiera foltissima di poeti fece, allora, al napoletano un mezzo universale d'espressione che, librato sulle ali di versi, compinimenti, canzoni, volò ben al di là dei confini idealmente segnati tra il Vesuvio e il mare. (...) Prepotente, emergeva dal misterioso fondo della storia e della psiche collettiva quella «patria napoletana» evocata dal Galiani piú d'un secolo prima.” (pàg. 11)

Tanmateix, com a València, a Galícia, a Occitània, etc., la manca de projecte polític degué conduir a l'esvaïment del que en el fons degué concebre's només com un projecte cultural de crear una Itàlia diferent. Però això ja és una altra història que no puc abordar aquí.

Referència

Liguoro, Mimmo (2000). “Prefazione.” A: Iandolo, Carlo. *'A Lengua 'E Pulecenella. Grammatica Napoletana*, 9–12. Franco di Mauro Editore: Napoli.

5 Panorama dels mitjans en català a la Franja

Òscar Adamuz

Racó Català, 26/08/2016

<http://www.racocatala.cat/opinio/article/39859/panorama-dels-mitjans-catala-franja>

La presència de mitjans de comunicació en català a la Franja és també el reflex de la manca de cohesió de les comarques catalanoparlants d'Aragó. La no normalització ni oficialitat de la llengua pròpia de la Franja també es fa palesa en el panorama mediàtic.

El castellà és absolutament hegemònic als mitjans de la Franja, la producció local en català és molt insuficient i només la recepció de canals dels territoris veïns i els punts de distribució de premsa en català (general i comarcal segons la zona) ajuda a normalitzar la situació i a fer que el consum en català sigui, tot i les mancances, un fet habitual en el costum dels franjolins.

Diaris lleidatans com *La Mañana* o *Segre* incorporen regularment notícies sobre la Franja, tot i que la visió autonomista o provincial és la imperant.

Cap al sud, digitals com Comarquesnord.cat, Ebredigital.cat o Aguaita.cat aglutinen informacions del denominat "Territori Sénia".

Els darrers anys, l'esclat informatiu del procés independentista al Principat també ha fet surar certes reticències en la població a consumir canals en català provinents de Catalunya. A la Franja, zona fronterera i terra de cruïlla, la gent acostuma a fugir dels temes conflictius, i paradoxalment, és quan hi ha conflicte entre Catalunya i Aragó que les notícies de la Franja són primera plana mediàtica (per exemple amb el conflicte sanitari, art sacre a Lleida, els béns de Sixena, etcètera).

Malgrat el complicat panorama, hi ha projectes i idees que ajuden a mitigar aquest buit comunicatiu: la revista [Temps de Franja](#) és una revista editada a la Franja i publicada íntegrament en català, [Ràdio Matarranya](#) també emet la programació en català i, fa pocs mesos, s'ha encetat un programa de TV que dóna informació d'un territori que engloba uns 300.000 habitants dins de tres territoris (Aragó, Catalunya, País Valencià) amb les comarques dels Ports, el Matarranya, el Maestrat i les Terres de l'Ebre: [Al dia-Territori Sénia](#).

Aquest "Territori Sénia" precisament, pot ser avui dia la zona més activa quant a establir camins comunicatius traspasant fronteres administratives.

La [llibreria Serret de Vall-de-roures](#) (Matarranya) és un focus cultural molt important i punt de distribució de premsa en català. Per altra banda impulsa camins literaris amb escriptors d'altres comarques de parla catalana. Fa poc s'ha fet una trobada literària a Vall-de-roures impulsada pel llibreter Octavi Serret, amb el suport del Moviment Franjolí i de la xarxa d'entitats d'Enllaçats per la Llengua, on s'ha acordat de crear un projecte literari inspirat en aquesta localitat matarranyenca.

El fet que recentment hi hagi campanyes per reclamar el bastiment de l'espai comunicatiu en català (Enllaçats per la Llengua, Plataforma per la Llengua) indica clarament que encara som lluny d'aconseguir un mercat audiovisual comú, desobeint l'estat espanyol la Carta Europea de les Llengües Minoritàries.

Aquest espai en comú és absolutament necessari per normalitzar les relacions a nivell de tot el domini lingüístic i potenciar una indústria audiovisual que es coordini, més enllà d'aconseguir la reciprocitat de canals en català, també als àmbits de traducció, coproduccions pròpies, programacions, abaratiment de despeses, etcètera.

La no reobertura de RTVV és un fet greu que també influeix a la Franja, sobretot a les comarques limítrofes amb la demarcació de Castelló.

A nivell global, l'ús del català a l'era digital ha agafat una tal embranzida que ha fomentat el sorgiment de molts diaris únicament digitals, i també ha esperonat els diaris tradicionals a fer edicions en català. La comunitat catalana 2.0 té una activitat molt per sobre de la seva població de parlants.

A la Franja, el món digital ha de poder explotar-se molt més. Hi ha entitats de defensa de la llengua que encara avui dia fan un ús molt residual o esporàdic de les xarxes socials. En ple segle XXI, si no saps vendre el que fas, estranyament tindràs certa transcendència social.

Tanmateix, qualsevol usuari d'internet pot esdevenir un comunicador o "periodista accidental". La immediatesa que dóna la xarxa fa poder viure qualsevol acte en temps real sense sortir de casa, però també se n'ha ressentit la qualitat informativa. I sovint aquesta immediatesa es converteix en poc rigor informatiu, i la informació és poc contrastada.

A la Franja, un mitjà digital publica informacions de totes les comarques ([Lafranja.net](#)), tot i que té un biaix matarranyenc evident. El coordinador n'és el sociòleg Natxo Sorolla. També existeixen altres digitals com [Lo Finestró](#) o [Notícies de la Terreta](#), aquest últim d'àmbit ribagorçà.

El Moviment Franjolí per la Llengua, sorgit el 2012, és un col·lectiu en defensa de la llengua que va néixer i treballa principalment a la xarxa. Va obtenir el premi Joan Coromines el 2015 per demanar un estatus digne pel català a la Franja i, adherit a la xarxa d'Enllaçats per la Llengua, contribueix a establir camins comunicatius a l'eix mediterrani.

A la Franja no puc desar d'anomenar una sèrie d'escriptors que ajuden a difondre la cultura catalana amb obres literàries en català. Autors com Carles Terès, Francesc Serés o les publicacions més acadèmiques de Joaquim Montclús, Natxo Sorolla o Josep Espluga, en són bons exemples.

També cal remarcar noms propis d'entitats que treballen per la llengua a la Franja: ASCUMA, el Centre d'Estudis Ribagorçans, l'Institut d'Estudis del Baix Cinca, el Casal Jaume I de Fraga, l'Associació de Pares Clarió, Cellit, AC la Terreta, entre d'altres.

Finalment, fruit d'una iniciativa de la Plataforma per la Llengua amb el suport del Moviment Franjolí, el Casal de Fraga i l'Associació de Pares Clarió, s'han editat unes agendes en català per a les escoles i els instituts de la Franja que el govern aragonès ha vetat. Estem parlant d'un govern, amb moltes cometes, "progressista". Aquest fet mostra perfectament com és de complicat dur a terme qualsevol iniciativa que proposi la normalització del català a l'Aragó.

Extracte de la intervenció del coordinador del Moviment Franjolí per la Llengua, Òscar Adamuz, al debat celebrat a la UCE de Prada de Conflent el 20 d'agost de 2016: "Eix mediterrani: camins comunicatius".

6 El manual del turista castellà

Vicenç Pagès Jordà

El Punt Avui Cultura, 17/07/2016

<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/985376-el-manual-del-turista-castella.html>

Regirant lleixes en una llibreria de vell vaig trobar *Aprenda catalán conmigo*, subtítulat *Libro del turista castellano*, a càrrec d'Enrique Kucera (autor i editor), publicat el 1957 [sic]. El llibret, que no arriba a les 150 pàgines, s'ofereix al turista castellanoparlant que visita Catalunya i està dividit en capítols temàtics: el banc, el restaurant, la perruqueria. Cada capítol incorpora en tres columnes

(castellà, català i transcripció fonètica) una llista de vocabulari i un seguit de frases útils.

Les frases en català que suggereix el llibre semblen indicades per utilitzar a tot arreu, també en llocs oficials. Així, en el capítol dedicat al consolat espanyol, proposa: “Hi ha el Sr. Cònsol?” i un funcionari demana “Ha d’omplir aquests formularis”. Al capítol sobre la frontera, hi llegim “He d’obrir la cartera, guàrdia?” i “El seu passaport, senyor”. Igualment, per dirigir-se a un guàrdia urbà, el llibret proposa: “Guàrdia, el carrer... si li plau?”

La lectura del llibret pot fer pensar que l’any 1957 el català estava més estès que ara, ja que es proposen frases per dirigir-se a recepcionistes, cambrers, revisors, perruqueres, metges, dependents de grans magatzems, propietaris de pensió, funcionaris de correus, empleats de gasolinera i personal d’aeroport sense avisar en cap moment de la possibilitat que algú se senti ofès en ser interpel·lat en aquesta llengua.

El que sobta més del *Libro del turista castellano* és la normalitat amb què, en els anys foscos del franquisme, s’informa de la realitat del català, parlat a “*Cataluña, Baleares, Rosellón, Andorra (donde es idioma oficial) y parte de Valencia, de Aragón y de Cerdeña*”. Ni el llibre era clandestí, ni podem considerar Enrique Kucera un activista antifranquista, ja que es presenta com a professor del Centro Cultural de los Ejércitos. L’editorial estava especialitzada en llibres bilingües dirigits a turistes. A la llista final hi apareixen el llibre del turista en versions espanyol-català, francès-català i alemany-català.

El respecte per la llengua catalana que mostrava Enrique Kucera fa més de mig segle no s’ha mantingut en temps més recents. Alguna frase del llibre, que sembla escrita per curar-se en salut, resulta malauradament actual: “*Rogamos tomar nota que el catalán es tolerado en la vida familiar y comercial de Cataluña y Baleares, pero es de rigor y de buen gusto usar solamente el castellano al dirigirse a representantes de la Autoridad y elementos oficiales.*”

7 “L’espanyolisme lingüístic presenta una imposició com si fos una situació natural”

Juan Carlos Moreno Cabrera entrevistat per Ignasi Franch

Crític, 26/08/2016

<http://www.elcritic.cat/blogs/llobresdecontraban/2015/08/26/juan-carlos-moreno-cabrera-lespanyolisme-linguistic-presenta-una-imposicio-com-si-fos-una-situacio-natural/>

Catedràtic de Lingüística a la Universitat Autònoma de Madrid, Juan Carlos Moreno Cabrera continua la tasca empresa amb títols anteriors com *La dignidad e igualdad de las lenguas*. A [Errores y horrores del españolismo lingüístico](#) analitza els discursos que, des de l'àmbit acadèmic, suggereixen una superioritat objectiva de l'espanyol respecte a les altres llengües oficials a l'Estat.

Com definiries breument aquest espanyolisme lingüístic que esmentes al títol del teu llibre?

És un intent d'ocultació, d'una manera científica entre cometes, de la imposició d'una llengua. Es creen una sèrie de mites que tenen a veure amb la configuració de l'idioma la imposició del qual s'intenta justificar. Se li atribueixen unes característiques que fan gairebé inevitable que s'estengui. Es parla d'aquestes propietats lingüístiques per intentar desplaçar els orígens socials, polítics i econòmics de la imposició.

Sovint s'escenifica una normalitat, parlar espanyol, davant l'excentricitat de parlar altres llengües. Aquest tipus de valoracions dels idiomes amb menys parlants abunden també en altres estats?

En general, les idees del nacionalisme lingüístic espanyol són molt similars a les de l'imperialisme lingüístic en general. Ho podem veure amb l'anglès, al qual se li donen unes característiques que no té, com que tothom el parla. També es diu que tothom entén l'espanyol i que té unes característiques que el fan intrínsecament intel·ligible. Entre elles, que té només cinc vocals. Des de fa anys que ho vaig dient: cap argument justifica que una llengua amb cinc sons vocàlics és més fàcil d'aprendre. A més, l'espanyol conté alguns aspectes d'extrema dificultat, com tenir 1.100 verbs irregulars i 69 models de conjugació. M'estranya que aquesta característica, compartida amb altres llengües romàniques, s'oculti. Jo em pregunto què pesa més en la facilitat per aprendre un idioma, que tingui cinc vocals o 1.100 verbs irregulars.

Fent èmfasi en aquestes presumptes facilitats lingüístiques i avantatges comercials d'usar una mena de llengua franca, s'insisteix en el fet que l'espanyol no s'ha imposat. I això és absurd, pensant només en la colonització americana.

És clar, però així es justifica el caràcter internacional de la llengua. S'explica que, en un moment determinat, la llengua de Castella va patir una mena de transformació d'eruga a papallona: es va convertir en una llengua supranacional, amb unes característiques que sobrepassaven l'àmbit local i que feien que tingués èxit no solament a la Península Ibèrica. Alguns autors volen retrotraure aquest procés fins a l'Edat Mitjana. Aquesta presumpta conversió del castellà en una cosa anomenada espanyol no té cap sentit. Una llengua no es converteix en quelcom superior. No hi ha llengües locals i llengües universals, ètniques i supraètniques: són totes iguals.

Escris que “és una obligació pels que pertanyem a la nació dominant (...) que denunciem tant aquest domini com la ideologia que sustenta aquesta justificació”, i realitza aquesta denúncia a través dels teus llibres. Uses paraules incòmodes com supremacisme o imperialisme, parlant de realitats passades i actuals. Com s'han rebut els teus treballs a l'Espanya més monolingüe?

Doncs... no s'han rebut bé, evidentment. Jo intento desmuntar un discurs que és absolutament dominant i generalitzat, que fins i tot té implantació a Catalunya o al País Basc. Utilitzant eines de coneixement lingüístic, intento rebatre les manipulacions que presenten una imposició com si fos una situació natural, nascuda de característiques objectives.

Cites fragments d'assajos que projecten una mena de supremacisme lingüístic. Creus que aquest és el discurs dominant en el món acadèmic?

Sí, sens dubte. El problema és que no és només debat periodístic, de saló o de conversa de cafè, sinó que ve refrendat a l'acadèmia per filòlegs com Menéndez Pidal, que han tingut i tenen molt de pes. Aquest es mou en uns nivells d'autoritat lingüística i científica que descol·loquen la gent que no és especialista.

I legitimen decisions polítiques...

Evidentment. Són raonaments fets a posteriori per justificar una situació de domini. S'utilitzen per fer callar. És el que fan molts economistes que, per justificar el capitalisme actual en putrefacció, s'inventen un munt de fórmules matemàtiques: surten a la televisió omplint pissarres amb números per afirmar que no més pot existir el capitalisme. Afortunadament, la història indica que cap model

econòmic perviu eternament. El capitalisme caurà, veurem en quines condicions.

Pel que expliques, el món acadèmic va pel mateix camí que la RAE, que fa propaganda de la fortalesa de la llengua i és un actor rellevant en la seva exportació. Que opines d'aquesta visió dels idiomes com a productes que competeixen en una mena de mercat lingüístic?

Que totes les coses de què hem parlat, com la conversió d'una llengua local en supralocal, s'usen també per a justificar l'expansió de les empreses capitalistes. Multinacionals de capital fonamentalment espanyol fan negoci a Amèrica i exploten els americans amb suport de l'Estat. S'addueix que aquestes empreses tenen més drets a implantar-se a l'Amèrica Llatina perquè l'espanyol ens agermana, perquè és un actiu econòmic positiu que beneficia a tothom. En realitat, només beneficia a aquestes companyies. Als indígenes se'ls va dir que aprenent espanyol sortirien de la misèria, i ara se'ls diu que ho aconseguiran estudiant anglès. Però el problema no són els idiomes, sinó el capitalisme opressor i la dictadura del capital internacional financer.

Connectaries aquests elogis de la quantitat de parlants, del potencial comercial de les llengües, amb el funcionalisme neoliberal? Es prioritza la utilitat de la llengua en el mercat global, per sobre de la diversitat i la cultura...

Sí, es diu que hi ha un mercat lingüístic amb idiomes que tenen més valor o menys valor. L'anglès val molt, l'espanyol val molt i el català no val res. A mi em sembla molt bé que s'imparteixi i s'estudii anglès. Però em sembla menyspreable i criticable que es digui a la gent que, si no el sap, és pràcticament analfabeta. No aprendre català, en canvi, no importa, i aquí es veuen les relacions de desigualtat entre idiomes. L'anglès ens l'estem imposant a nosaltres mateixos basant-nos en idees falses com que tothom l'aprèn o que ens servirà per trobar feina. A Catalunya, una persona hauria de tenir més oportunitats d'aconseguir feina amb el català que amb l'anglès. En canvi, molta gent inverteix moltes hores, molts diners i molt esforç en aprendre una llengua que difícilment dominarà i no li servirà pràcticament per a res. S'està creant una mena de proletariat lingüístic de l'anglès, milers de persones que el balbucegen.

Dediques moltes pàgines a la situació de l'eusquera a Navarra. Què té de significativa?

Que allà, com a les Illes Balears, tenen els problemes derivats de la imposició de l'espanyol i també de l'anglès. Els plans del trilingüisme han despertat l'in-

quietud de molts educadors perquè es tracta l'anglès com si fos una llengua nacional, quan és una llengua estrangera que no pot estar en peu d'igualtat amb el castellà, el català, o l'euskera. Evidentment, aquest trilingüisme oficial està perjudicant l'idioma més feble.

Cites lingüistes que volen eliminar idiomes com el català o l'euskera, o com a mínim parcel·lar-los: evitar que s'estengui com qui vol evitar que es propagui una epidèmia...

És que, segons l'espanyolisme lingüístic, la seva llengua tendeix a expandir-se per la seva naturalesa supraètnica i per les seves qualitats. En canvi, quan el català, l'euskera o el gallec tenen èxit en un territori on l'espanyol era fort, s'interpreta que s'ha imposat. Com es considera que aquests idiomes no han arribat al nivell universalista de l'espanyol, la seva expansió és lesiva per a les poblacions perquè s'usa menys la llengua 'bona' i s'usa més una llengua local. Però totes les llengües són locals!

I creus que la divulgació crítica debilita l'espanyolisme lingüístic, o que és difícil de combatre?

És difícil de combatre per un motiu molt senzill: la gent no és ximple, però té molts prejudicis amb les llengües, com que hi ha idiomes superiors i inferiors. I aquests discursos no sols no els contraresten, sinó que se n'aprofiten i els reforcen. Un dels objectius de la ciència és eliminar els prejudicis, i l'espanyolisme lingüístic no sols no els vol eliminar, sinó que els sustenta presentant arguments presumptament científics. És molt greu i per això ho denuncio.

8 Com els museus han d'explicar el passat?

Albert Pla Nualart

Ara, 09/07/2016

http://www.ara.cat/suplements/llegim/museus-han-dexplicar-passat_0_1610239041.html

Fa poc, corregint una entrevista, em vaig trobar la pregunta del títol. No és pròpia del català. S'hi barreja la influència de l'anglès i la vaga i falsa idea que l'ordre natural (i millor) sempre és subjecte-verb. Però una bona intuïció ja ens diu que en català sempre diríem "Com han d'explicar el passat els museus?"

La posició del subjecte en les preguntes és una font de dubtes i incorreccions. N'és un cas emblemàtic el calcat i interferit “Creu vostè que...?” en comptes del genuí “(Vostè) creu que...?” L'ordre subjecte-verb, en català, és el més propi de les interrogatives totals (“¿Els museus han d'explicar el passat?”). Però en les parcials –les encapçalades per un mot interrogatiu (*què, com, on, etc.*)– el subjecte només precedeix el verb si és el mateix mot interrogatiu. Podem dir “Qui ha dit això?” però no podem dir “Què la Maria ha dit?”

No és un error gens habitual i per això els manuals no en parlen. Però la feina de lingüista –conèixer l'estructura de la llengua– obliga a explicar per què no ho podem dir, com és que en anglès poden dir “*What does Mary say?*” i en català no podem dir “Què la Maria diu?”

La hipòtesi més interessant és que, mentre que la posició de base del subjecte en anglès és preverbal, en català –contra el que afirma la gramàtica tradicional– és postverbal, i cap sintagma postverbal es pot avançar per situar-se entre el mot interrogatiu i el verb. No podem dir “Què la Maria diu?” com no podem dir “Què a la Maria (li) has dit?” I a les frases “(A) la Maria no l'he vist” i “La Maria no ho ha vist” les dues Maries han sigut avançades.

Confirmaria aquesta hipòtesi el fet que puguem dir “Vénen turistes” però no pas “Turistes vénen” sinó “(De) turistes en vénen” (alguns dialectes no diuen el *de*). Que sigui el subjecte preverbal (no el postverbal) el que genera aquí un pronom feble deixa clar quin s'ha mogut. Com que el subjecte sol ser informació coneguda de la qual es diu (es predica) alguna cosa, sovint va al davant (s'avança), i això ens pot haver dut a creure que és preverbal de base.

► Presentació d'***Estudis de llengua***, de Josep Ruaix i Vinyet, dilluns dia **19 de setembre del 2016, a les set del vespre**, a la Llibreria Claret, c/ Roger de Llúria, 5, Barcelona. La presentació anirà a càrrec del Dr. Joan Ferrer i Costa, professor de la Universitat de Girona.